

VLADIMIR HOLAN

MOZARTIANA, II
(1952 – 1954)

(Cura e traduzione di Sergio CORDUAS)

Quaderni di Traduzioni, XV, Aprile 2013

Vladimír HOLAN / Sergio CORDUAS

(Immagine: **Francesco Jappelli**, *Piazzetta di Kampa*)

(Fonte: <http://rebstein.wordpress.com/2011/10/04/unaltra-praga-viii/>)

Vladimír Holan tradotto da **Sergio Corduas**

Mozartiana II (1952-54)

Publicato nel Libro primo di

In forma di parole, Reggio Emilia, 1980

VLADIMÍRU HOLANOVÍ

Mistře! Píši Vám česky proto, že odmítám falešnou volbu mezi kompetencí a blízkostí.

Dlouho jsem hledal cestu k Vaší Mozartianě. (Volím pro Mozartianu ženský rod.) Poslal jsem dnes do Hamburku (Labe) česky psaný dopis, který hovoří o Vaší Mozartianě. Musím se přiznat, že pocit plnosti, který se mne při psaní zmocnil, měl jistý vliv na mé nynější rozhodnutí. Cesta k Vám, řekl jsem si najednou velmi prostě, není snad v možnosti Vaše verše vůbec *žst*? Vím, jaké bezpodstatné šílenství jen touží po zjevení a ničení výsměchem velmi zaslouženým. Ano, česká próza italského kvasibohemisty – kdybych nevěděl, že Vy znáte šílenství podstatná a že Vám není dáno, abyste se zmýlil ve věcech lásky...

Cestou na poštu jsem potkal neznámou českou fotbalistku typu "pocém". Pokud se nemýlím, typ "pocém" Vaše verše nečte anebo je dokonce také čte. Držel jsem v ruce miniaturní kožené vydání Mozartiany z pražského jara 1963 a jeho šestnáctistránkový překlad. Fotbalistka neměla ani nechtěla mít tušení, hovořím "hezky" česky, bude zítra hrát proti "holkám" z Conegliana, chtěla zapálit a kolik stojí cola. Tak jsme se minuli, protože moje – Vaše! – malá knížечka právě uzavřela šestnáctiletou cestu od Vltavy přes Labe až k Laguně, kam ji zaslala Bílá paní patrně všech rodů, a já jsem na to nebyl ochoten zapomenout.

Campo San Polo, kde jsme se potkali, ale nesetkali, se kvůli tomu nechtělo mračit, možná také proto, že do tamějšího kostela jezdili kdysi z Prahy husitští kněží, aby dostali vysvěcení, čímž je dána jakási jeho zásadní – i když bolestně dávná – řekněme hrdost v českosti.

Kolem Mozartiany se dnes v nádherných Benátkách odehrály další a další věci. Odpusťte Mistře, ale já snad dodnes nevím, nakolik nebo jak přesně jsou Benátky městem schopným a neschopným pojmout do sebe – například Vaši poezii.

Měl jsem to čisté štěstí, že jsem z Prahy přešel do Benátek, tedy žádné polovýznamy, žádná zmýlená.

I hlupák rozpozná bez pochybnosti, že Malá Strana a Benátky jsou města sama se sebou totožná a tedy mezi sebou spojitá. A přece...

Hra mezi povrchem a hloubkou má v Benátkách vždy o jednu plochu víc. Je-li povrch ztělesněný a formalizovaný výraz hloubky, znamená to, že jej můžeme uvést do pohybu jedině my, bytosti bez kamenného povrchu. I Váš kamen se jistě ne náhodou modlí "bezjazy" (ač je v jeho modlitbě jazyků několik, slovo o vzkříšení pak zřetelně vyrknuto). Tu jednu vodorovnou a těch několik svislých kamenných ploch neuvádíme do pohybu my. Jsme nuceni tuto životodárnou možnost ponechat vodě. Fasáda klesá do výšky a stoupá do hloubky. A relace mezi dlažbou a vodní hladinou nedovolí zachovat osobní totožnost, jste stále vyšší nebo nižší, jen stejný ne... Voda je v Benátkách jediným přírodním prvkem, příroda však v ní není, jsouc v živoucích kamenných plochách.

Pohled na otevřenou lagunu Vám řekne, že ona je roditelkou, do které se jednou Benátky vrátí, hladina bez hloubky, závoj, který připouští snad sámek, niky však ne puk nebo trhlinu.

Ale tato matka, která již uvítala Vaši Mozartianu, nepřipustila by hovor o ní: slovo nic nemůže proti vodě, která plošně čeká poblíž a pozmění je neomylně v ozvěnu. Povrchní – i když krásná – benátština dnešních benátčanů, která nutí k elipse toho podstatného ve slovech, plyne jistě odtud.

Povrch je konvencí, přes jehož předpokladaný význam se dorozumíme tím, že významem hrajeme. Zde však konvence sama sebe zpochybňuje ještě před naším zásahem.

Malá Strana se mi potom jeví dalekou filiací matky Laguny, místem, odkud pochází jednak *slovo* a jednak *Vaše* slovo o Tom, který Benátky navštívil patnáctiletý a Prahu mezi Don Juanem a Requiem. Mezi Benátkami a Kampou pro mne existuje spojitost, analogická s němou ulicí, která z Pohořelce sestupuje na Malou Stranu a k řece. Nerudova ulice je pro mne neschopná slova proto, že stojí mezi horním možným zjevením, jež je *před* slovem, a dolním konečným vyřknutím, jímž je *Vaše* slovo. Je to vlastně šikmo nadzvednutý zasypaný královský kanál, který se nachyluje...

Mistře, včera večer jsem ukončil základní překlad. Jistě tušíte, že na stole a na zemi mám v těžko vysvětlitelné blízkosti několik českých a italských Mozartian, jakož i množství různých slovníků a dosti směšných poetologických děl. Mám tedy za i před sebou typicky mužskou situaci, zvanou „úkol“, s věčným nebezpečím zaměnit jej za tu nebo onu hmotu měřitelnou.

Mozartiana nejmenší a bez dalšího, ta zcestovalá, vše pročistila tak, že před okno se vrátili račci a na mysl „ledňáček, ten *alkyon*“. Přál bych si mít u sebe Radovana Lukavského, jenž nemůže tušit, že ve věci Vladimíra Holana se na něho z benátského okna často vzpomíná, zvláště po smrti Angela Maria Ripellina.

AMR také hodlal přeložit Mozartianu a nemohu to zamlčet, protože jemu patří mé prvé setkání s Vašimi verši v době, kdy jsem ještě byl jeho žákem. Pamatuji, že když potom Angelo Maria prudce zvýšil ve Viole hlas a nečekaně protáhl *své* kamenné „Voskresajet“, Radovana Lukavského jako by ťali jeho vlastní zbraní – slovem. Mně pak trvalo jistě několik let, přes dávné návštěvy na dobříšském sanatoriu, abych porozuměl až do konce opodstatněnosti tohoto *jeho* vzkříšení.

Kapka skepse přes lásku, chyba hmoty.

Mozartianou se v Benátkách celý poslední rok zabývali Dania, Maruška, Cristina, Barbara a „Rudolf“, pro jeho lásku k císařovi zvaný druhý. A vlastně i Ivan. Každá a každý z nás byl tím postavený především sám před sebe a také především před to druhé, co by kritik musil nazvat – ickým obsahem Vaší poezie.

(O obsahu, formě a poezii vůbec já zde vědomě mlčím přes svou starou lásku ke spisům Jana Mukařovského, první to můj překlad.)

Krátce a v naději, že Vás to snad potěší, chci říci, že to nebylo ono známé školní „zápolení s literárním textem“, byla to spíš bitva a vážná hra, pro všechny vyznačená charakterem naprosté nutnosti. Je tedy na světě o několik přátelství víc.

Já však stejně nemohu zamlčet, že Vám zde rozumí a porozumí (chci říci: nějak, v zásadě) jen málo lidí. Cítím to přesně a mohl bych o tom dlouze psát, není to však

nutné, Pier Paolo Pasolini totiž napsal: „*Klečím* před ostrovem Kamy. Dívám se na zavřená okna Holanova domu“. A *musil* dodat, že Váš způsob, Mistře, nebyl „jeho věcí“...

Klečet a nemoci, obě to pravdy, to potom všichni nebásníci tohoto světa opět *musíme* kultivovaně porozumět nutnosti Pasolinho smrti a Vaší izolace: pravdomluvnost nenakazuje a nevím, je-li toho možno litovat: leda básní nebo filozofií.

Dopis uzavřu, protože je noc a s novým dnem by se mi proměnil v něco jiného. Já jej totiž píši především proto, abych mlčel, a teprve potom pro to další.

Lituji, že jste se přestěhoval, ale těší mne, egoistu, že jste se přestěhoval z Kamy na Kampu. A nemám pro to jiné ospravedlnění než to jednoduché: před pravdou nelze jinak.

Sergio Corduas

Benátky, o Všech Svatých 1979.

IN FORMA DI LETTERA A VALDIMÍR HOLAN

Maestro! Vi scrivo in ceco perché rifiuto la falsa scelta tra la competenza e la vicinanza.

Ho cercato a lungo la strada che porta alla Mozartiana. (Per la quale scelgo il femminile.) Oggi ho spedito ad Amburgo (Elba) una lettera in ceco che parla della Mozartiana. Confesso che il senso di pienezza provato nello scriverla ha influenzato la mia decisione attuale. La strada che porta a Voi, mi sono detto a un tratto semplicemente, non sta forse prima di tutto nella possibilità stessa di leggere i Vostri versi? So quale inessenziale follia attende solo di rivelarsi e di distruggere, con un sorriso di derisione molto meritato. Sì, prosa ceca di un quasiboemista italiano – se non sapessi che Voi conoscete le follie essenziali e che non Vi è dato di sbagliare nelle cose dell'amore...

Andando alla posta ho incontrato una sconosciuta calciatrice praghese del tipo “vieqquà”. Se non sbaglio, il tipo “vieqquà” non legge le Vostre poesie, oppure invece le legge. Avevo in mano quell'edizione piccina in pelle della Mozartiana della primavera praghese 1963, e la sua traduzione in sedici pagine. La calciatrice non capiva e non voleva capire, parlo “bene” ceco, domani gioca contro le “ragazzze” di Conegliano, voleva accendere e quanto costa una coca? Così non ci siamo capiti, perché il mio – Vostro! – libricino aveva appena finito un viaggio di sedici anni dalla Vltava attraverso l'Elba fino alla Laguna, dove l'aveva spedito una Dama bianca di tutte le stirpi e io non ero disposto a dimenticarlo.

Campo San Polo, dove ci siamo incontrati ma non trovati, non ha pensato di adombrarsi, forse anche perché in quella chiesa venivano un tempo da Praga i preti hussiti a ricevere la consacrazione, il che fonda una sua certa – anche se dolorosamente lontana – fierezza nelle cose ceche.

Intorno alla Mozartiana oggi nelle splendida Venezia sono accadute molte altre cose. Perdonate, Maestro, ma io forse non so ancora bene quanto o quanto precisamente Venezia sia una città capace e incapace di accogliere per esempio la Vostra poesia.

Ho avuto la bella fortuna di passare da Praga a Venezia, quindi nessun falso significato, nessun errore in questo. Anche uno sciocco comprende senza dubbi che Malá Strana e Venezia sono città identiche a se stesse e dunque comunicanti. Eppure...

Il gioco della superficie con la profondità ha in Venezia sempre una superficie in più. Se la superficie è l'espressione incarnata e formalizzata della profondità, ciò significa che la possiamo mettere in movimento soltanto noi, esseri privi di una superficie in pietra. Anche la Vostra pietra prega non a caso “bezjazy” (=“senzalin”, sebbene nella sua preghiera le lingue siano molte, la Resurrezione, poi, nettamente detta).

Non noi mettiamo in moto le superfici di Venezia, quella orizzontale e quelle verticali in pietra. Siamo costretti a lasciare tale possibilità vitale all'acqua. La facciata discende verso l'alto e sale verso il basso. E il rapporto tra il pavimento e la superficie dell'acqua non permette di conservare l'identità personale, sei sempre più alto o più basso, mai uguale...L'acqua è l'*unico* elemento naturale di Venezia, la natura però non sta in lei,

essendo nelle superfici vive della pietra. Uno sguardo alla laguna aperta dice che essa è la genitrice, alla quale Venezia un giorno ritornerà, superficie senza profondità, velo sul quale è possibile forse la striscia, non però la piega o la fenditura.

Ma questa madre, che ha già accolto la Vostra Mozartiana, non consentirebbe di parlarne: la parola non può nulla contro l'acqua che attende piatta lì accanto e che infallibilmente la tramuta in eco. Il superficiale, nonostante la bellezza, veneziano dei veneziani d'oggi, che costringe all'ellissi di ciò che nelle parole è fondamentale, scende certamente da qui.

La superficie è quella convenzione attraverso il cui significato presupposto ci comprendiamo, appunto giocando col significato stesso. Qui la convenzione mette in dubbio se stessa prima ancora dell'intervento.

Malá Strana mi appare allora come la lontana filiazione di madre Laguna, il luogo da cui proviene da un lato la *parola*, dall'altro la *Vostra* parola su Colui che visito Venezia quindicenne e Praga fra il Don Giovanni e il Requiem. Tra Venezia e Kampa esiste per me un filo analogo a quella muta strada che da Pohořelec scende a Malá Strana e al fiume. La Nerudova è per me incapace di parola perché sta tra la possibile rivelazione superiore, che viene *prima* della parola, e l'atto finale inferiore, che è la Vostra parola. E' in realtà un regale obliquo canale interrato, che inclina...

Maestro, ho finito la traduzione di base ieri sera. Certamente immaginate che sul tavolo e in terra ho accanto a me, in una poco comprensibile vicinanza, più Mozartiane, ceche ed italiane, come pure una quantità di dizionari e di abbastanza risibili opere poetologiche. Ho dunque dietro e ancora davanti a me quella tipica situazione maschile chiamata *compito*, con l'eterno pericolo di scambiarlo con questa o quella materia misurabile.

La Mozartiana minima e priva di altro, viaggiatrice, ha pulito tutto a tal punto che davanti alla finestra sono ritornati i gabbiani e alla mente l' "uccello dei ghiacci, quell' *alcione*." Mi piacerebbe avere accanto Radovan Lukavský, il quale non può sapere che da una finestra di Venezia lo si ricorda spesso a proposito di Vladimír Holan, in particolare dopo la morte di Angelo Maria Ripellino.

A.M.R. voleva tradurre la Mozartiana e io non posso tacerlo, perché a lui appartiene il mio primo incontro con i Vostri versi quando ero ancora suo allievo. Ricordo che quando poi Angelo Maria, al "Viola", alzò vivamente la voce e prolungò inattesa il proprio "Voskresajet", fu come se avessero colpito Lukavský con la sua stessa arma, la parola. E io impiegai certamente ancora alcuni anni, nonostante le antiche visite al sanatorio di Dobříš, per comprendere fino in fondo la verità di tale *sua* resurrezione.

Una goccia di scetticismo nonostante l'amore, un errore di materia.

La Mozartiana ha impegnato per l'intero anno passato Dania, Maruška, Cristina, Barbara e "Rudolf", dal suo amore per l'imperatore detto secondo. E anche Ivan. Ciascuno di noi è stato posto di fronte prima di tutto a se stesso e, sempre prima di tutto, a ciò che è altro, e che un critico dovrebbe chiamare contenuto...ico della Vostra poesia.

(Del contenuto, della forma e della poesia in generale io qui taccio coscientemente, nonostante il vecchio amore per gli scritti di Jan Mukařovský, mia prima traduzione.)

Brevemente e nella speranza di farVi forse cosa lieta, voglio dire che non è stata la nota a “lotta col testo letterario”, è stata piuttosto una battaglia e un serissimo gioco, per tutti caratterizzato dalla assoluta necessità. Vi sono dunque alcune amicizie in più al mondo.

Io non posso ugualmente tacere che qui Vi comprendono e Vi comprenderanno (voglio dire: in qualche modo, in linea di principio) soltanto poche persone. Lo sento precisamente e potrei scriverne a lungo, non è però necessario, Pier Paolo Pasolini infatti ha scritto: “Sono / inginocchiato davanti all’isola di Kampa. / Guardo le finestre chiuse della casa di Holan” e ha *dovuto* aggiungere che il Vostro modo, Maestro, non è “affare suo”...

Inginocchiarsi è non potere, allora tutti noi, nonpoeti di questo mondo, ancora una volta *dobbiamo* coltamente comprendere la necessità della morte di Pasolini e del Vostro isolamento: la verità non contagia, né so se è possibile lamentarsene, se non forse con poesia o filosofia.

Chiudo la lettera, perché è notte e col nuovo giorno mi si tramuterebbe in una cosa diversa. La scrivo infatti prima di tutto per tacere e soltanto poi per il resto.

Mi dispiace che Vi siate trasferito. Mi fa piacere però, a me egoista, che Vi siate trasferito da Kampa a Kampa. E non ho per questo altra spiegazione che la più semplice: di fronte alla verità non è possibile altrimenti.

Sergio Corduas

Venezia. Giorno di tutti i Santi, 1979.

NOTE

- *“una sconosciuta calciatrice praghese del tipo vieqquà”*: “ Pojd’ sem “ (“Vieni qui”) diventa nella parlata praghese uno sgradevole lunghissimo “pocém”.
- *“una Dama bianca....”*: la Dama bianca era lo spirito della nobile stirpe dei Rožmberk. In realtà chi mi aveva spedito il libricino del 1963 era una Dama cieca emigrata ad Amburgo, intima amica del Poeta.
- *“i preti bussiti”*: consacrazione che i vescovi cattolici negavano loro in quanto “eretici”.
- *“Malá Strana”*: il quartiere medieval-barocco di Praga dove si trova l’isola di Kampa, dove Holan abitò.
- *“anche la Vostra pietra prega...”*: la “Preghiera della pietra” è una poesia di Holan, è compresa in “Una notte con Amleto”, a cura di A.M. Ripellino, Torino 1966 e ss. Incomincia col verso “Paleostom bezjazy...” I versi seguenti sono composti con frammenti e tronconi da lingue diverse, prevalentemente orientali. Unica parola intera non modificata e immediatamente comprensibile è il russo “voskresajet”, “risorge”.
- *“mi piacerebbe avere accanto Radovan Lukavský”*: grande attore dicitore di poesia. Lesse in quell’occasione la “Preghiera della pietra”.
- *“le antiche visite al sanatorio di Dobříš”*: Lì, presso Praga, AMR era stato curato e salvato anni prima.

Mozartiana II (1952-54)

I

Je osud silák, kojený do osmnácti let
a rostoucí ještě i na vojně.
A jiný, který přetírá smyčec violy Stradivariho
kalafunou démona
na kůrech chrámových ...

Ale je ticho, které si zaslouží odpuštění,
že se neozvalo, dokud se neobjevil *on* ...

I

C'è un destino forzuto, allattato fino ai diciotto
e che continua a crescere anche soldato.
E ce n'è un altro che sui cori dei templi
stende la colofonia del demone
sull'arco del violino di Stradivari...

Ma c'è il silenzio, che merita il perdono
per non essersi fatto udire finché non è comparso *lui*...

II

I krása může být příliš zjevná.
I krása může být klamavá.
I velmi jasné vidění může být nečisté ...

Propast stále padá dolů jícnem vzhůru.
Ale je ráj, který si zaslouží odpuštění,
že se neozval, dokud se neobjevil *on* ...

II

Anche la bellezza può essere troppo manifesta.
Anche la bellezza può essere ingannevole.
Anche una visione chiarissima può essere impura...

L'abisso non smette di precipitare mentre il fondo sale.
Ma c'è il paradiso, che merita il perdono
per non essersi fatto udire finché non è comparso *lui*...

III

Proč tu jsme, ptáme se v snách.
Proč jsme tu byli, ptáme se probuzeni.
Proč tu budeme, až nebude nás víc?

Jeho odpověď je zázrak.

III

Perché siamo qui, domandiamo nel sogno?
Perché c'eravamo, domandiamo al risveglio?
Perché ci saremo, quando non saremo più?

La *sua* risposta è il miracolo.

IV

Spatřil ji jenom jednou.
Ale od té chvíle žasl
a začal předzpěvovat, aniž měl komu,
a začal spoluzpívat, aniž kdo s ním šel...
Po celý rok osmělil se ji takto zbožňovat,
přítomný do budoucna, jak už doufal,
zatímco netuše se těžce vracel
od Panny Marie k Evě ...

Potom jí napsal.
Byl to muž a měl tedy strach.
Přečtla si jeho dopis při světle krbu,
do kterého jej potom vhodila.
A on si přečetl její odpověď při světle od sněhu,
který nikdy neroztává ...

IV

La vide soltanto una volta.
Ma da quell'istante stupì
e intonò un canto ma non sapeva a chi,
e intonò un coro ma nessuno lo seguì...
Osò adorarla così per un anno intero,
presente per il futuro, come ormai sapeva,
laddove ignaro pesantemente ritornava
da Maria Vergine a Eva....

Poi le scrisse.
Era un uomo e quindi aveva paura.
Lesse la sua lettera alla luce di un camino
nel quale poi la gettò.
Ed egli lesse la sua risposta alla luce di una neve
che mai si scioglie...

V V HODINU LICHOU

Je jaro ... V noci, v hodinu lichou
slyšel, jak pláče réva,
ačkoli veliký hluk dělala voda,
ztrácející se z rybníka dírou,
kterou do hráze navrtal úhoř ...

Co mu zbývalo, než aby,
zamilován až po uši hudby do mizení,
propadal hrdlem vzlyků útrpnému právu němoty?
A přece, ejhle, krása pojednou
a milost, s kterou nám ji sdílel!

V NELL'ORA VANA

E' primavera... Di notte, nell'ora vana
udì gemere la vite,
nonostante il forte rumore dell'acqua
che si perdeva dallo stagno attraverso un foro
scavato nella diga dall'anguilla...

Che altro restava a lui, se non patire,
innamorato fino al collo della musica che svanisce,
il pianto e la tortura della mutezza?

Eppure, ecco, la bellezza a un tratto
e la grazia con cui ce l'ha partecipata!

VI

Bože, je tomu tak po všem světě,
že přemáhání osudu v jeho křivdě
pohltní sotva více sil
než přemáhání soucitu lidí,
jimž puká srdce, ale mrazem?

Strašno pomyslit, že před Potopou
bylo jen osm zbožných smrtelníků ...

VI

Dio, è così in tutto il mondo,
che superare il destino dove è ingiusto
non ingoia quasi più forze
che superare la pietà di coloro
cui il cuore scoppia, ma di gelo?

Spaventoso il pensiero che prima del Diluvio
soltanto otto erano i mortali devoti...

VII

Smát se sám sobě a nevědět o tom,
i kdybys měl být ověncen rozpukem,
tou petrželí bláznů,

pracovat dále na svém o tři vzdechy,
z plodu plodnější, z ovoce ovocnější:
milovat tedy někoho víc než sama sebe.

Ano! Ale ani bolest nedožijem,
tak jsme tu krátko ...

VII

Ridere di sé e non saperlo,
anche se tu fossi inghirlandato di cicuta,
questo prezzemolo dei folli,
insistere di tre sospiri nel proprio lavoro,
sempre più frutto e sempre più frutti,
amare dunque qualcuno più di se stesso.

Sì! Ma non vivremo intero neanche il dolore,
così breve è il tempo...

VIII

Vidíš ho, jak opouští kašnu,
kde Neptun, přesycený rybami, hledí po ženách.
Vidíš ho, jak přidává do kroku
v černých šatech, které si musil dát obrátit,
vidíš ho, jak s pokorným úsměvem
vchází do podlubí na hlt vína,
neboť si právě uvědomil,
že *počátek divů* Pána Krista
byl učiněn v Káni Galilejské ...

A slyšíš jeho srdce, andělskou pěst,
tlukoucí na okno *všech* slavíků ...

Ano, neboť on neměl rád klavírní výtahy.

VIII

Lo vedi abbandonare la fontana
dove sazio di pesci Nettuno le donne occhieggia.
Lo vedi affrettare il passo
in un abito nero che ha dovuto far rivoltare,
lo vedi entrare sotto il portico
con un sorriso pudico per un sorso di vino,
avendo appena compreso
che i *prodigi* di Cristo Signore
ebbero origine in Canaan di Galilea...

E senti il suo cuore, pugno d'angelo,
battere alla finestra di *tutti* gli usignuoli...

Sì, perché non amava le riduzioni per pianoforte.

IX DON JUAN

Ne ještě dálka, jenom vzdálenost ...
Potom políbení ukradené ...
Ale zmýlená platí ... Dotknutá také ...
Zvědavost vzdání, které se žensky ptá a mužský mlčí,
čím je osud před pohlavím,
které má strach ze snů ...

Noc, přenesená rozkoší z pekla do rány,
jejíž krvácení ucpává někdo závojem jeptišky ...
Ano, stačí se soustředit, a už je tu smutek,
stačí se soustředit, a už je tu smrt ...

A přece, ejhle, krása pojednou
a milost, s kterou nám ji sdílel.

IX DON GIOVANNI

Non ancora lontananza, solo distanza...
Poi un bacio rubato...
Ma l'errore conta... L'offesa anche...
Curiosità della resa, che al femminile domanda e al maschile tace
che cos'è il destino di fronte a un sesso
che ha paura dei sogni...

Notte, che il piacere trasporta dall'inferno dentro una ferita
il cui sangue qualcuno tampona col velo di una monaca...
Sì, basta concentrarsi e subito c'è tristezza,
basta concentrarsi e subito c'è morte...
Eppure, ecco, la bellezza a un tratto
e la grazia con cui ce l'ha partecipata.

X

Zimničné paprsky lúny
a třesoucí se ty, ubohý Mozarte!
Prstomluva hluchoněmých není tak šílená,
protože při ní jsou aspoň dva živí ...

Cítíš budoucně skonaltý čas ...
Kdyby tak najednou přišel aspoň jeden z těch,
co budou na tvém pohřbu,
a tedy nikdo!

X

Febbrili raggi della luna
e tu tremi, misero Mozart!
Il diteggiare dei sordomuti non è così folle,
perché in esso i vivi sono almeno due...

Senti prossimo il tempo finito...
Se almeno uno d'improvviso venisse di coloro
che saranno al tuo funerale,
e dunque nessuno!

XI

Notový papír a láhev ... Proč mu ji vyčítáte?
Cožpak se tím zbaví vaší bolesti?

Anebo únik ... Proč jím tak pohrdáte?
Cožpak jsme neztratili dětství?

XI

Carta da musica e bottiglia... Perché gliela rimproverate?
Forse che si libera così del vostro dolore?

Oppure la fuga... Perché disprezzate così?
Forse che non abbiamo perduto l'infanzia?

XII

První déšť v roce ... Jeho zinkografie ...
Ale uvnitř domu (aniž se kdo ptá,
zda by čas bez lidí byl tak nesmyslný,
když naplněn jimi je šílený),
ale uvnitř domu jsou hosté ...

Je tam i ta, jejíž srdce
je zraněné láskou v rozumu,
je tam i on, jehož vášeň
sestoupila do srdce a už nevystoupí,
možná jako trest za umění,
když umění je modlářstvím.

„Hle, přítomnost!
Je třeba být, abychom žili!“
říkali si oba právě v oné chvíli,
kdy ve slepých dveřích stanul číšník
s tajně otráveným vínem
a trochu váhal, komu z nich dvou
nabídnout dřív ...

XII

La prima pioggia dell'anno... La sua zincografia...
Ma dentro la casa (senza che nessuno domandi
se vuoto di esseri il tempo sarebbe così insensato,
quando di loro gremito è folle),
ma dentro la casa vi sono degli ospiti...

C'è anche colei il cui cuore
è ferito dall'amore nella ragione,
c'è anche lui, la cui passione
è discesa nel cuore né più risalirà,
forse come pena per l'arte,
quando l'arte è idolatria.

“Ecco, il presente!
Occorre essere per vivere!”
si dicevano entrambi, e proprio in quel momento
su una porta cieca ristava un servitore
con vino segretamente avvelenato
ed esitava un poco, a chi di loro due
per primo offrire...

XIII

Slyšel zpívat slavíka a nikdo mu nenamluví,
že by zpíval líp, kdyby byl oslepen.
Slyšel zpívat chlapce a nikdo mu nenamluví,
že by zpíval líp o vykleštění.
Slyšel zpívat dívku a on nevěřil,
že by zpívala líp po právu první noci ...

Co bylo stvořeno, má se zde milovat,
aniž se možná byt' jen dotkne jeden druhého.
A roztrhají-li se na moři dvě lodi o sebe,
není to z nelásky té jedné k druhé ...

XIII

Udì cantare un usignolo e nessuno lo convincerà
che canterebbe meglio se fosse accecato.
Udì cantare un ragazzo e nessuno lo convincerà
che canterebbe meglio se lo castrassero.
Udì cantare una fanciulla ed egli non credette
che avrebbe cantato meglio dopo lo ius primae noctis.

Ciò che è stato creato deve qui essere amato
senza che uno neppure sfiori l'altro.
E se in mare due navi si spezzano,
non è per non amore dell'una verso l'altra...

XIV

Všechno zde vášnivě prožité trvá jen chvíli,
v které se chvějí dva osudy
vehnané do blízkosti až nestoudné ...
Je to blízkost bez tušení,
blízkost bez dobrodružství,
blízkost na celé tělo,
blízkost, blízkost ...
Jen opilství je stále ještě odstup.

XIV

Ciò che qui viene vissuto con passione dura solo un attimo,
nel quale vibrano due destini
spinti a una vicinanza quasi invereconda...
E' vicinanza senza intuizione,
vicinanza senza avventura,
vicinanza a tutto corpo,
vicinanza vicinanza...
Soltanto l'ebbrezza è ancora distacco.

XV SPIRITUS LENIS

Cítě rozkoš z odmítnutého pokušení,
mlčel před jejím panenstvím,
neboť v každém slově, i v slově
vynechaném pohlavím muže, je rána ...
Jen přidech důvěrnosti byl mezi nimi,
přidech, jehož jemnost
tím více zdůrazňoval prostor
sveřepě posekaný kubismem lůny ...

Jak hrálo němým být, tušit a zbožňovat!
Také ona mlčela
a on nikdy nezapomněl na její oči.
Byly to oči hudby v posmrtné masce slávy ...

XV SPIRITUS LENIS

Nel sentire piacere per la tentazione respinta,
taceva davanti alla sua verginità,
perché in ogni parola, anche nella parola
omessa dal sesso d'un uomo, c'è una ferita...
Solo un soffio d'intimità era tra loro,
soffio la cui delicatezza
era ancor più sottolineata dallo spazio
sfalciato crudamente dal cubismo della luna...

Come scaldava esser muto, intuire e adorare!
Anch'essa taceva
ed egli non dimenticò mai i suoi occhi.
Erano gli occhi della musica nella maschera mortuaria della gloria...

XVI

Jako ve snu bloudil hájem.
Záříjový vítr byl už tak sečtělý,
že jenom převracel listy ...
Ale z mysli až posvátně mu nešel ploník,
osladič a skála a srna a pramen –
a potom ten jakoby dětský sbor barev,
který ustupoval do popředí:
tak líbezně totiž přecházely jedna v druhou ...

Skličný blahem šeptal si zatichle:
A to chtějí, abych svědčil *proti* kráse,
oddaloval tesknotu,
neželel hříchu přervaného smrti,
a abych zničením všeho došel k hrdinovi!

XVI

Come in sogno vagava nel bosco.

Il vento di settembre era ormai così colto
che soltanto sfogliava...

Ma quasi consacrata la sua mente non lasciava il musco stellato,
la felce dolcetta e la roccia e il capriuolo e la fonte –
e poi quasi il coro infantile dei colori,
che sfumava in primo piano:
tale era la grazia nel passaggio da uno all'altro...

Prostrato nella gioia mormorava ammutolito:

E vogliono che io testimoni *contro* la bellezza,
allontani lo sconforto,

non mi dolga del peccato stroncato dalla morte,
e che attraverso la distruzione di tutto io giunga all'eroe!

XVII

Stále to neměřené, nescítané,
ale stále to vázané,
jež k svátku dostal zpěv:
Traurigkeit ward mir ...

A přece, ejhle, krása pojednou
a milost, s kterou nám ji sdílel!

XVII

Sempre quel non misurato, non contato,
ma sempre quel dono genetliaco
che il canto ha ricevuto per la festa:
Traurigkeit ward mir...

Eppure, ecco, la bellezza a un tratto
e la grazia con cui ce l'ha partecipata!

XVIII

Už zas je slyšet jeho hlas,
hlas rozechvěný jako srdce světla,
když hromnička má strach,
hlas bázně, pokory a vroucnosti,
hlas, který se přimlouval za tento svět,
svět stále pomlouvaný za zády Boha ...

To bylo tenkrát,
když byl hoštěn svatou Cecílií,
která mu později, když hrál,
sama obracela noty ...

XVIII

Di nuovo si ode la sua voce,
voce di tremolo, come il cuore della luce
quando il cero ha paura,
voce di timore, umiltà e ardore,
voce che scusava questo mondo,
il mondo sempre accusato dietro le spalle di Dio...

Fu quella volta
quando lo ospitò santa Cecilia,
che più tardi, mentre lui suonava,
gli voltava i fogli dello spartito...

XIX

Dveře do tance, zazděné podzimním ouplňkem,
shromáždily kolem něho všechny muže
s ženským závěrem proseb,
aby zahrál aspoň první hlasy
pro harmonii neoželaného rozčarování ...
Ale jemu bylo příliš líto vykleštěných sopranistů,
aby je nahradil diskantovou flétnou,
a proto řekl: „Cožpak neslyšíte, jak vítr venku
dočítá krvavý román psího vína?“

XIX

Le porte del ballo, murate dal plenilunio autunnale,
radunarono attorno a lui tutti gli uomini,
con la femminile conclusione di suppliche
affinché sonasse almeno le prime voci
per l'armonia di un agognato disincanto...
Ma egli aveva troppa pietà dei sopranisti evirati
Per sostituirli col flauto alto
e pertanto disse: “Forse che non sentite come fuori il vento
legge il romanzo nero della vite canina?”

XX PO KONCERTU

Je tomu sotva mžik, co Mozart
milostnou flautou sháněl všechny slavičky z hájů
pod okna Panny Marie v šestinedělí –
a už jsi víc než opuštěn, už jsi zase sám ...
Opuštěný smí a může si stále ještě
vzpomínat na zmizelé ...
Ale o samotě (i když o té se psíma očima)
nikdy nevíš, bude-li ti věrnou
aspoň do té chvíle, než tě pohltí úplně ...

XX DOPO IL CONCERTO

E' appena un attimo che Mozart
col flauto d'amore ha radunato tutti gli usignoli del parco
sotto le finestre di Santa Maria in Puerperio –
e già sei più che abbandonato, già sei di nuovo solo...
Chi è abbandonato ha ancora il potere
di ricordare gli scomparsi...
Ma della solitudine (anche se di quella con occhi canini)
non sai mai se ti sarà fedele
almeno fino a quando finirà d'inghiottirti...

XXI

Za nepřítomnosti milované ženy
tma celá blázen vypůjčí si její nohy,
vklouzne do střevíčku z ledu
a začne tančit od tvé postele
do obrovského sálu nespavosti.

Střevíčky zvoní, víří, dupou, dovádějí
bez slitování, otevřeně, natrvalo
a je jim dobře, jistě tančí s jiným,
tvá láska bez víry jim jenom pomáhá
od žárlivosti k cizoložství,
slyšíš je celou noc čím dál tím mrazivěji –
a ony roztají teprve tehdy,
až se zas vrátí k tobě ...

XXI

Quando è assente la donna amata
il buio in tutto folle si prende le sue gambe,
scivola in scarpine di ghiaccio
e incomincia la danza dal tuo letto
all'immensa sala dell'insonnia.

Le scarpine risuonano, girano, pestano, sfuriano
senza pietà, apertamente, sempre,
e stanno bene, certamente la danza è con un altro,
il tuo amore senza fede non fa che spingerle
dalla gelosia all'adulterio,
le ascolti per tutta la notte sempre più gelido –
ed esse si scioglieranno soltanto nel momento
del ritorno a te...

XXII

Říkal, že smrt je klíčem
k opravdivému štěstí.
Černé klíče, černé noty, černé pauzy.

Ale značně bílé jsou krvinky pámelníku
pod zvětšovacíím sklem podzimního slunce ...

Hra v kulečník ...

XXII

Diceva che la morte è la chiave
della vera felicità.
Nere chiavi, nere note, nere pause.

Ma davvero bianchi sono i globuli del sinforicarpo
sotto la lente d'ingrandimento del sole d'autunno ...

Biliardo...

XXIII MOZART NA KAMPĚ

Park prší v déšť. Větve už prostrčily ruce
rukávem holé kůry a teď je překládají
při hře na klavír vzduchu.
Noty, pauzy a klíče!

V tak pozdní hodinu svírá se srdce děsem,
že slyší stále hudbu a ne lidský hlas.
Ale ten hlas by stejně musil mlčet,
ba mlčet jazykem *svátečním* ...

XXIII MOZART A KAMPA

Il parco piove in pioggia. I rami hanno già infilato le braccia
nella manica di nuda scorza e ora le ripiegano
suonando il pianoforte dell'aria.
Note, pause e chiavi!

In un'ora così tarda si stringe il cuore dalla paura,
sentendo sempre musica, non voce umana.
Ma quella voce dovrebbe comunque tacere,
e tacere nella lingua della *festa*...

XXIV

Strach ...
Jeho strach před policejní hodinou smrti.
To potom není zde už ani
poloprostor s krucifixem z gypsu,
leđa tak kdesi koutek,
pedálová harfa se spuštěným závojem pavučin
a zhroucení a pláč ...
Je všemu konec? Nebo má se ještě dočkat,
že péčí náhrobních kamenů
vyjde litografované vydání jeho Rekviem?

XXIV

Paura...
La sua paura dell'ora fiscale della morte.
Allora poi qui non c'è neppure
un semispazio con crocifisso in gesso,
salvo forse, da qualche parte, un cantuccio,
un'arpa a pedale col velo di ragnatele calato,
e il tracollo e il pianto...
E' la fine di tutto? O deve ancora attendere
che a cura delle pietre sepolcrali
esca l'edizione litografata del suo Requiem?

XXV

Ale jako piják převrhl Alpy,
aby pak nejistě postavil láhev
na vrzavý schod strachu ze smrti,
on, tak těsné u sebe, že se mezi něho
vešla celá nesmrtelnost.

A skutečně: za jeho přítomnosti
nůž pod ovčí by nemohl nic podřezat
a cín z roztavených starých křtitelnic
vrátil by se zase do podstatného tvaru.

Že si s ním *také radost* zavázala svět
a měla děti? Ale ano,
jenomže jak často a jak mučivě
toužila zas po svobodě,
a když jí odlehlo srdce,
brala jednu řeč i s ďáblem,
který, pokouší-li nás,
leze nebo se plíží nebo má dřeváky.

XXV

Ma come un bevitore rovesciò la Alpi,
posando poi malfermo la bottiglia
sullo scricchiante gradino della paura della morte,
lui, così stretto a sé, che nel mezzo entrava
l'intera immortalità.

E davvero: in sua presenza
il coltello sotto la gola d'un agnello non potrebbe tagliare
e lo stagno in cui fusero i fonti battesimali
ritornerebbe alla forma sostanziale.

Che *anche la gioia* s'è stretta a lui nel mondo
e ha avuto bambini? Ah sì,
solo che quanto spesso e straziando
essa di nuovo agognava la libertà,
e quando distolse il cuore
prese una stessa lingua col diavolo,
che se ci tenta
striscia o si cela o porta zoccoli.

XXVI

Ve svém fráčku přeletěl váš lidský rmutný proud
jako ledňáček, ten *alkyón*.

A rád se smál a plakal radostí i hořem,
nebot' patřil celému ráji, ale jen části země,
jen některým jasům, ale všem tragédiím.

Jedněm i druhým byl to anděl nazapřenou.
Ale on si to nepřiznával.

XXVI

Nel suo piccolo frac ha sorvolato torbida corrente d'uomini
come un uccello dei ghiacci, quell'*alcione*.

E amava ridere e piangere di gioia e di dolore,
poiché apparteneva a tutto il paradiso ma solo a una parte della terra,
solo ad alcune gioie ma a tutte le tragedie.

Per le une e le altre, era un angelo incognito.
Ma non se lo confessava.

XXVII LA BELLE DAME SANS MERCI

Kdo se ti to vysmíval? –
„Už se nepamatuji.“
Kdo to na tebe křičel? –
„Nemohu si vzpomenout.“
Kdo se to na tebe ptal? –
„Kdybych to věděl.“
Kdo to s tebou mluvil? –
„Nemám potuchy.“
Kdo ti to šeptal? –
„Těžko říci.“
Kdo to s tebou mlčel? –
„Ona!“

XXVII LA BELLE DAME SANS MERCI

Chi ti ha deriso? –
“Non ricordo più.”
Chi ti ha gridato? –
“Non rammento.”
Chi ha domandato di te?
“Se lo sapessi.”
Chi ti ha parlato? -
“Non ne ho idea.”
Chi ti ha mormorato? –
“E' difficile dire.”
Chi ha taciuto con te? –
“Lei!”

XXVIII BELLA MIA FIAMMA, ADDIO!

Jak krutě odvíjí se dracoun praskající struny
při vrtání červotoče do houslí nespavosti!
Všechny prosby o pomoc,
přátelé, ba i nepřátelé
ucouvli tajnými dveřmi.
Už dávno odešla i ta dívka,
která s kyticí v ruce řekla:
„Pane, a pane můj nejjasnější,
přál byste si?
Ale mám jenom černé růže!“

Nezranitelnější místo srdce
je zároveň nejhlubším místem duše,
kde jako génius jste sám, ubohý Mozarte!

XXVIII BELLA MIA FIAMMA, ADDIO!

Come si snoda crudele il laccio della corda che si spezza
mentre il tarlo scava nel violino dell'insonnia!

Tutte le preghiere d'aiuto,
gli amici e perfino i nemici
sono usciti per una porta segreta.

Già da tempo è andata via anche quella fanciulla
che con un mazzo di fiori aveva detto:

“Signore, e mio signore serenissimo,

ne vorreste?

Ma ho soltanto rose nere!”

Il punto più vulnerabile del cuore
è insieme il punto più profondo dell'anima,
dove come genio siete solo, misero Mozart!

XXIX †

Tělo v pytlovině, kterou natřeli koptem.
Navěky prázdné břicho. Chleba se nedospíš.
Upřímné vrzání már. Pohřeb poslední třídy.
Větru se práší od huby deště a přátelství.
Hrobník. Lichý ve smyslu nedružnosti.
Jeho kapsa. Láhev kořaly braná do práce.
Přítakání životu ...

XXIX †

Il corpo in tela di iuta, che hanno tinto col nerofumo.
Il ventre vuoto per i secoli. Non dormirai fino al pane.
Sincero scricchiolio del feretro. Funerale di ultima classe.
Il vento tira pioggia e amicizia senza tregua.
Un becchino. Vano nel senso di non socievole.
La sua tasca. Una bottiglia di acquavite portata al lavoro.
Consenso alla vita...

XXX BERTRAMKA

Ne, tady není třeba
zacpávat si uši alpským vodopádem.
Zde jenom ticho
listuje ve sbírce stínových kreseb
málokdy rušeno, aby vyhlédlo a pozorovalo
kloboučky deště pod okapem dur akordu ...
Krom ticha jsou tu ještě dva.
Aby se dočkal, přízrak musí jít sám k sobě.

Ale génius je ustavičná přítomnost ...

XXX BERTRAMKA

No, qui non occorre
turarsi le orecchie con una cascata alpina.
Qui solo il silenzio
sfoglia l'album delle silhouettes,
rare volte disturbato perché guardi fuori e osservi
gli anelli della pioggia sotto la gronda d'un accordo in maggiore...
Oltre al silenzio, sono qui altri due.
Per giungere, il fantasma deve andare a se stesso.

Ma il genio è presenza che non cessa...

(Quaderni di traduzioni, XV, Aprile 2013)